

Пише > Миодраг Куч

Moonshine piano. Затварање круга.

Прашко квадријенале 2023.

Док сам као студент сценског дизајна на Универзитету уметности у Београду почетком миленијума слушао о PQ¹, једном од најважнијих догађаја за нашу професију у настајању, увек ме је збуњивала претпоставка да се велика и снажна идеја може спаковати у нешто што се зове национални павиљон или национална поставка. Не нужно из разлога што је национално увек искључиво, него пре свега због чињенице да се оно што зовемо позоришном магијом може и треба пренети у неки сајамски простор, те презентовати као статична слика мноштву посетилаца-пролазника.

Године 2007, по мени кључне у промени излагачке парадигме PQ, добијам прилику да и сам као ментор једног студентског пројекта осетим тамошњу атмосферу перманентне размене идеја, те први пут директно упознам неевропске визуелне културе, просторне концепте и политичке идеје. Наш рад под називом Острво Птица, базиран на савременом тумачењу Аристофано-

вих „Птица“, које слове за један од првих примера утопије у књижевности, смештен је на Велико ратно острво у Београду, птичији рај и стални предмет притисака да се тамо нешто гради. Иако је рад прошао прилично незапажено, пре свега јер је на једној театарској смотри говорио о урбаном (не) планирању и грамзивости, нама учесницима је отворио коридоре размишљања о граду као месту конфликта, деромантизирајући идеју о граду као месту сусрета. Потреба да се обједине све просторне скале у једну компактну перформативну инсталацију која излази из оквира самог театра и радова из позоришне продукције, те да се театрализација града пребаца у домен урбаних политика створена је управо тада. Том ставу свакако је допринео кустоски концепт наше националне поставке те године, који је у тријадном карактеру односа Театар–политика–град потцртао важне (пре свега друштвене) феномене деведесетих, који су јасно одредили и студентску културу неслагања, али и данашњу јавну политичку позорницу у Србији. Нажалост, проблеми у развоју града, на које смо тада као студенти указивали, развијали су се линеарно, те кулминирали претходних година пар стотина метара узводно од Великог ратног острва, у виду фамозног *Београда на води*.

1) (Напомена уредника: Прашки квадријенале (PQ) је најзначајнија светска манифестација посвећена сценском дизајну и сценском простору, а главни програм су Национална селекција и Студентска селекција)

Рад Moonshine piano, фото тим: Н. Кнежевић, М. Миленковић и М. Цветковић

Шеснаест година касније, поново учествујем на PQ, овога пута као кустос националне поставке, с јасном намером да, с једне стране, наставим континуитет програма јасног критичког карактера, а са друге да уведем новине потребне за даљи развој сценског дизајна, пре свега као професије, сад већ етаблиране кроз постојање СЦЕН-а и ОИСТАТ центра Србија²⁾. Основни кустоски приступ је да суштину павиљона представља

2) (Напомена уредника: СЦЕН Центар за сценски дизајн, архитектуру и технологију основан је 2010. године у оквиру Факултета техничких наука Универзитета у Новом Саду, као национални огранак ОИСТАТ-а у Србији (Међународно удружење позоришних сценографа, техничара и архитеката) са називом ОИСТАТ Центар Србија)

његов програм а не естетика, то јест људи и идеје који у свом раду редефинишу колективно, али имају и јасан ауторски печат који их на посебан начин издваја из мора „професионалаца-експерата“ (тема PQ23: Rage).

Програм је конципиран на начин да је публика круцијални део наступа, то јест заједно с гостом, модератором и шесточланим тимом павиљона креира атмосферу која подстиче културу дијалога/дебате, али и тестира наше зоне комфора и постулате политичке коректности. У сваком случају, посетиоци нису третирани као посматрачи уметничког дела него пре свега као неко ко улази у непознат и примамљив свет креиран средствима сценског дизајна (звук/светло, мирис

Рад **Moonshine piano**, фото тим: Н. Кнежевић, М. Миленковић и М. Цветковић

дана/дестилатор, артефакти, сто за конверзацију, итд.), у којем се на сопствену одговорност „огољују“ заједно са осталим насумично одабраним гостима. Треба нагласити и да се те привремено формиране заједнице по завршетку трочасовне сесије разилазе, те да остају само наративи које су заједнички створили. На тај начин тестирали смо претпоставку да се драмски текст може стварати и из наизглед баналних конверзација непознатих људи, те да сценско-просторне карактеристике свакако имају утицаја на квалитет самог наратива (просторни однос публике и перформера, сценско светло, мириси, артефакти, итд.).

Затварање овог шеснаестогодишњег круга студент–ментор–кустос посебно добија на значају када се дода чињеница да сам већину тог времена провео у иностранству, у Баухаус троуглу Десау–Вајмар–Берлин. Иако отклоњен од постојеће школе сценског дизајна, која се из тадашњих интердисциплинарних студија развила у акредитовани академски програм, носи ме осећај да ипак гајим неку врсту аутохтоне верзије сценског дизајна с почетка века, која у себи носи динамичну импровизацију деведесетих, те је комбинује с вантеатарским техникама и феноменима (контекстуализован социјални рад, политички протест, креативно

Рад Moonshine piano, фото тим: Н. Кнежевић, М. Миленковић и М. Цветковић

занатство, итд.). Из данашње професионалне позиције чак ми се чини како је тај рани отклон од класичне инжењерско-технократске архитектуре, коју сам студирао, и сусрет са сценским дизајном у потпуности одредио моје схватање и читање града као најкомплексније људске творевине. Као што је за сценографију сценски дизајн био проширење њеног појма и области, тако је за мене увођење сценског дизајна у област урбанизма резултирало нечим што се може назвати перформативним урбанизмом. Та потреба да се архитектура не одваја од ситуација и атмосфере која се у њој ствара навела ме је да константно трагам за перформативношћу простора, те да га чак и креирам из наизглед тривијалних ефемерних догађаја.

Тај једноставан принцип задржан је у креирању павиљона Србије на РQ23, са додатком неколико важних принципа везаних за одрживост самог пројекта: *pre-cycling* као принцип циркуларне економије (на нивоу материјала/структуре), грађење тима око самог павиљона (на нивоу менаџмента пројекта), те просторно-програмска отвореност за даље итерације самог пројекта (на нивоу инклузивности пројекта). Посебан нагласак дат је на креирању хоризонталне тимске хијерархије која је потребна за вођење ове врсте пројекта, уз потребу да се створи јасна подела одговорности, од најситнијих техничких детаља (процес), преко културе одржавања простора (ритуали) па све до самог архивирања догађаја (оптимизација информација).

Избор гостију такође прати логику колективног стварања наратива, базирану на специфичној мета-теми која се провлачи кроз дан наступа и артефакту који гост доноси. Треба нагласити да сами гости представљају неку од тема специфичних за тренутну ситуацију у земљи (дефицити демократије, заједнице на периферији, прекарност уметника, итд.), те је њихов наступ повод за отварање ширих друштвених тема. Све њих појединачно краси изузетност у области којом се баве, али пре свега истрајност и посебна врста посвећености, која је често у конфликту с правилима тржишта или културном политиком. Већина њих остварила је своје највеће успехе ван граница наше земље, што још једном потврђује да се уметнички рад мора посматрати и вредновати изван локалног контекста, али и поставља питање лимитираности нашег културног простора и професионалног окружења. Напослетку, све госте краси и одређена доза оштроумности и непокорности, та потреба да се „прави сопствена ракија“ (moonshine), упркос факторима ограничења, стандардизације и униформности.

Целокупан процес и методологију стварања колективних наратива препознао је и жири PQ23, доделивши нам награду за „активирање заједница“, описавши наш простор као „лабораторију дарежљивог и критичког дељења“ који позива на истраживање и друштвени ангажман. Поред награде као потврде континуитета рада школе сценског дизајна, важно је напоменути да је стварање малих наднационалних заједница око специфичне теме/потребе и нека врста валоризације свакодневног, за нас директне учеснике увек била изнад измаштаног (урбаног) друштвеног живота те (а)социјалних мрежа које га обликују. Непосредност простора и позив да се седне за сто (уз чашицу ракије!), и без икаквих притисака и друштвених норми прича о одговорности или сновима, још једном је потврдило да су људи жељни инспиративних разговора, ослобођених некаквог неразумљивог „уметничког концепта“ или присмотре дигиталних алата.

Посебност награди даје и чињеница да је она скројена за наш наступ, то јест није постојала на листи награда пре почетка PQ-а, што потврђује да је аутентичност програма (изузетност гостију пре свега) добар залог за даље развијање заједница (привремених аутономних зона?) у контексту јавног простора у Србији.

На крају, поставља се и питање има ли смисла и даље инсистирати на националним павиљонима и њиховим представницима, када се зна да је савремена културна продукција одавно превазишла географске и етничке оквире. Да ли павиљон једне земље на неком од будућих PQ-а може бити серија догађаја у локалном обданишту или привремено редизајнирана јавна фонтана?

У условима када је економија пажње постала саставни део готово свих друштвених односа, с правом долазимо у дилему на који начин се један социо-културни контекст може представити широј јавности у кратком временском периоду. Искуство с PQ23 говори нам да је стварање искрене, отворене и критичке заједнице (у најширем смислу и облику) ипак оно што нам недостаје за друштвену кохезију и евентуално благостање.

У ишчекивању да ће PQ (као и 2007) препознати лимитираност тренутног просторно-кустоског концепта, наш павиљон спреман је за даље итерације у јавним просторима Србије, те може испробати различите модалитете и сценарије друштвених интеракција. Уз пар додатних просторних и програмских елемената, њега сада преузимају студенти и млади професионалци СЦЕН-а као новонасталу алтернативну културну инфраструктуру и истраживачку лабораторију. Разумевши ову флексибилну микроархитектуру као серију ангажованих акција с циљем да се успоставе друштвене позиције у односу на тренутне изазове, мењамо и сâм однос са грађеном средином као таквом.

У нади да ће наша просторна структура постати нека врста Театра дел Мондо, са задовољством предајем кустоску палицу новоформираном тиму.